

מספר 274 בנושאים מדיניים:

הצהרותיו של נשיא איראן משמעויות והשלכות

דבריו של נשיא איראן, מחמוד אחמדינז'אד, בדבר הצורך למחוק את קיומה של ישראל מהמפה אינם מהווים חידוש, אלא הם המשך ישיר של גישתה האידיאולוגית של איראן כלפי ישראל מאז המהפכה ב-1979. החידוש המשמעותי בפרשה הוא הגינוי החד משמעי לדברים אלה מצד רבות ממדינות העולם ואף ממועצת הביטחון, ותגובות רפות מגורמים שונים בעולם הערבי. לא פחות חשובה, הייתה תגובתם של גורמים מובילים בצמרת האיראנית לגינויים.

האיבה לישראל הייתה למרכיב מרכזי בתפיסתו האידיאולוגית של המשטר האסלאמי מאז הקמתו ב-1979. האב הרוחני ומייסדו של המשטר, האיתאללה ח'ומיני, הציג את היהודים כאויבי האסלאם עוד מראשיתו, ויצר קשר ישיר בין היהודים והציונות לבין המתקפה התרבותית-אימפריאליסטית שהמערב ניהל לדבריו נגד האסלאם מזה אלף שנים. כמו כן הוא זיהה את מקור כל חוליי האסלאם עם ישראל והמערב. יורשיו של ח'ומיני ממשיכים בגישתו זו כלפי ישראל, וקריאות לחיסולה הושמעו בנוסחים שונים פעמים רבות במהלך השנים האחרונות מפי ראשי המשטר ובראשם המנהיג העליון האיתאללה ח'אמנאי. האיבה לישראל נותרה הערך המהפכני האחרון בו דבק המשטר, לאחר שנטש רבים מערכיה של המהפכה בתחומים אחרים והתפשר בתחומים רבים אחרים עם המציאות, והיא מאפשרת לו לטעון כי הוא נשאר נאמן לערכי המהפכה.

צוות ההיגוי

מר עוזי ברעם, יו"ר
ח"כ גלעד ארדן
מר הרמן בונץ
ד"ר יוסי ביילין
ח"כ איתן כבל
ח"כ אתי לבני

חברי צוות ההיגוי בעבר

יו"ר ראשון,
הנשיא חיים הרצוג ז"ל
יו"ר שני,
מר חיים י. צדוק ז"ל
ד"ר יהודה לנקרי
ח"כ מיכאל איתן
עו"ד יוסי כץ
ד"ר וינפריד וייט
ח"כ גדעון סער
ח"כ יצחק הרצוג, שר

בשיתוף:

קרן פרידריך אברט
חסויות:
משה קורניק

Steering Committee

Mr. Uzi Baram Chair
Mr. Gilad Erdan, MK
Mr. Hermann Bünz
Dr. Yossi Beilin,
Mr. Eitan Kabel, MK
Ms. Eti Livni, MK

Former members of the steering committee

Former Chair,
The Late President
Chaim Herzog
Former Chair,
The Late Mr. Haim J.
Zadok
Dr. Yehuda Lankry,
Mr. Michael Eitan, MK
Adv. Yossi Katz
Dr. Winfried Veit
Mr. Gideon Saar, MK
Mr. Isaac Herzog, MK
Minister

In cooperation with:

Friedrich Ebert

Stiftung

Sponsors:

Moshe Kornik

מעבר למישור האידיאולוגי ביחס לישראל, נראה כי ההצהרות נועדו גם לשרת את יעדיו האישיים של אחמדינז'אד שנבחר ביוני שעבר על בסיס דבקותו בערכי המהפכה המקוריים, נגד יריביו בצמרת האיראנית ששאפו לדחוק אותו ממעורבות במדיניות החוץ בשל חוסר ניסיונו, ולהראות כי הוא ולא הם נשאר נאמן לתורתו של ח'ומיני.

על אף חומרתם, דברי אחמדינז'אד משרתים את האינטרס הישראלי בכך שהם מסייעים להציג את פניה האמיתיות של איראן כגורם המסכן את היציבות באזור, ואשר אין לסמוך על מתינותו ופשרנותו אם ישיג נשק גרעיני. זאת בשונה מהתדמית המתונה לכאורה אותה הצליח הנשיא לשעבר ח'אתמי ליצור באמצעות הצהרות מתונות שחיפו על מתן סיוע לארגוני טרור וכנראה גם למאמצים להשיג נשק גרעיני.

כאמור, החידוש בפרשה, הוא התגובה הבינ"ל הנרחבת לדברים אלה, בהשוואה לשתיקתו של העולם ביחס להצהרות זהות אותן השמיעו מנהיגי המשטר בעבר. הגורם לשוני בתגובה נובע כנראה מההכרה כי אין לראות באיומים של גורמים אסלאמיים קיצוניים הצהרות בעלמא, אלא כאמירות העלולות להוביל למעשים בעלי השלכות הרוות גורל לעולם כולו. יתכן גם, כי השיפור במעמדה הבינ"ל של ישראל בעקבות ההתנתקות תרם אף הוא לאווירה הזו. ישראל יכולה וצריכה לנצל שינוי גישה זה במאבקה בטרור האסלאמי ובחידוד ההכרה באיום האיראני. מצד שני, יש להתגברות משקלה של הזירה הבינ"ל השלכות גם על יכולת התמרון של ישראל בזירות שונות.

חשוב לא פחות, הוא ניסיונם של גורמים שונים באיראן לרכך את טון דבריו של אחמדינז'אד (אם כי לא את משמעותם האמיתית), במיוחד בתקופה רגישה ביחסיה של איראן עם הקהילייה הבינ"ל סביב סוגית הגרעין. ראויה לציון הייתה הצהרתו של המנהיג העליון, האיתאללה ח'אמנאי כי איראן אינה מתכוונת לתקוף אף מדינה והצעתו לפתרון הסכסוך ב"דרכי שלום". יש לפקפק בכנות דבריו של ח'אמנאי, נוכח תמיכתה של איראן בארגוני הטרור האסלאמיים, החמאס והג'יהאד האסלאמי. כמו כן, המשמעות האמיתית של "תוכנית השלום" האיראנית, הקוראת לשיבת כל הפליטים הפלסטינים ולמשאל עם על גורלה של הארץ בקרב תושבי פלסטין האמיתיים (כלומר, לא כולל כל אותם יהודים שעלו לארץ לאחר תחילת הציונות), היא חיסולה של ישראל "בדרכי נועם" חוקתיות ודיפלומטיות. כמו כן אין לייחס משמעות רבה לדבריו של רפסנג'אני כי איראן מכבדת את היהדות והיהודים, וכי כעסה מכוון כלפי "המשטר הציוני" בלבד. זאת נוכח הפצת תעמולה אנטישמית בוטה על ידי התקשורת האיראנית ומוסדות איראניים רשמיים, כגון תרגומים של הפרוטוקולים של זקני ציון, ופרסומים של מכחישי השואה.

עם זאת, עצם העובדה שמנהיגי איראן הבכירים חשו צורך לפעול בצורה כזו מראה כי במקביל לנוקשות האידיאולוגית אין מדובר בחבורת מטורפים, אלא בהנהגה רציונאלית ואולי אף פרגמטית, אם כי לא מתונה. מדובר בהנהגה הפועלת על פי שיקולי עלות-תועלת, והמבינה כי על איראן לקחת בחשבון את הנעשה והנאמר בזירה הבינ"ל, במיוחד בתקופה רגישה בסוגיה הגרעינית החיונית לה. משמעות הדבר עבור ישראל היא כי עליה לעודד אווירה בינ"ל בה יהיה ברור לאיראן באופן חד משמעי מהי העלות עבורה של תוקפנות ישירה או עקיפה מצידה נגד ישראל. הדבר נכון במיוחד נוכח הסכנה שאיראן תשיג בעתיד נשק גרעיני. אין ספק כי נשק גרעיני בידי איראן מהווה איום אסטרטגי על ישראל. מצד שני, מאחר ומדובר בהנהגה רציונאלית, תשלום מחיר גבוה עשוי להיות גורם משמעותי ביותר על איראן בכל הנוגע לשימוש בנשק כזה, בין אם ישירות ובין אם ככלי לסחטנות מדינית.

תגובתה של איראן לזירה הבינ"ל צריכה להמחיש לישראל את החשיבות בשימוש באמצעים דיפלומטיים כדי לנטרל את סכנת הגרעין מאיראן. ישראל לבדה אינה מסוגלת ולא תוכל גם בעתיד למנוע מאיראן להשיג נשק גרעיני. ישראל יכולה לשרת את מטרותיה היא בצורה יעילה אך ורק אם תפעל במסגרת תיאום או קואליציה אמריקאית-אירופית, כאשר תפקידה שלה אינו מובלט ומתמקד בפעילות דיפלומטית מאחורי הקלעים, על בסיס האמרה "צדיקים מלאכתם נעשית בידי אחרים".

בהקשר זה ראוי לציין כי דבריו החריפים של אחמדינז'אד, כווננו גם נגד מנהיגי מדינות מוסלמיות המקיימות יחסים עם ישראל, ודבריו המאוחרים יותר של מחתשמי-פור, אחד מאבותיה של חזבאללה בלבנון בו הדגיש במיוחד את שכנותיה של איראן, משקפים את דאגתה של איראן כי שיפור ביחסי הערבים עם ישראל יפגע במאמציה שלה להשיג מעמד הגמוני באזור המפרץ. שיפור ביחסי ישראל עם העולם הערבי והמוסלמי, עשוי אם כן לצמצם את יכולת האיום הישיר והעקיף של איראן.

ראוי לציין כי על אף העובדה שרוב ארצות ערב וכלי התקשורת שלהן לא הגיבו על דבריו של אחמדינז'אד, תופעה העשויה לשקף משאלות לב נסתרות, היו כלי תקשורת שגיננו את דבריו. אלה ביקרו את הנשיא האיראני כי דבריו משקפים ראייה לא מציאותית של האזור ושל המציאות הבינ"ל, וכי הם מחזירים את האזור 40 שנה לאחור. ביקורת זו, על אף היקפה המצומצם יחסית, משקפת אף היא ראייה פרגמטית של גורמים לא מבוטלים בעולם הערבי, המבחינים בין משאלות לב לבין הצורך לנהל מדיניות שקולה.

בהינתן האמור לעיל, יש להדגיש כי איומים ישירים של ישראל על איראן אינם משרתים מטרה כלשהי. להיפך, הם אך מחזקים את תפיסתם המעוותת של מנהיגים איראנים בכירים כאילו ישראל עומדת בראש המסע המערבי נגד ארצם ואת תדמיתם העצמית כמבצר מהפכני הנתון במצור של עולם עוין, ואף עשויים לדחוף את איראן להתנהגות קיצונית עוד יותר.